

Pelikanen

Av August Strindberg

Fotograf: Per Eriksson

Samtalshandledning

av Elin Callmer, dramapedagog Dalateatern 2019

Studiecirklar i Dalarna

I samarbete med studieförbund bjuder Dalateatern in till angelägna samtal kring *Pelikanen*. Hösten 2019 arrangeras studiecirklar på flera platser i länet. Mer info på vår hemsida.

Dalateatern och skolan

Dalateatern har alltid dramapedagogiskt arbete kopplat till sina produktioner och de klasser som ser *Pelikanen* har också erbjudits förarbete i klassrum. Dalateaterns dramapedagog har varit på skolor i Vansbro, Smedjebacken, Söderbärke och Falun.

Vi är måna om vår skolpublik och vill bygga broar mellan teatern och skolan. Dessutom nämns i läroplanen till exempel att:

I mötet med olika typer av texter, scenkonst och annat estetiskt berättande ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sitt språk, den egna identiteten och sin förståelse för omvärlden.
(Ur Lgr 11, kursplan för svenska)

Vi vill gärna ha kontakt med dig som jobbar med barn och unga i länet. Det finns till exempel möjlighet att vara referensklass för kommande produktioner eller att komma på studiebesök. Mejla om ni vill veta mer!

Att prata om teater

I den här handledningen finns förslag på frågor och övningar som kan användas för att sätta i gång reflekterande samtal efter föreställningen, i klassrum eller i studiecirklar.

Det finns inget rätt eller fel! Ni som sett föreställningen har säkert upplevt, tolkat och förstått föreställningen på olika sätt. Du som ledare väljer själv de övningar och frågeställningar som du tycker känns intressanta och som du tror passar just din grupp.

Kika gärna in på vår hemsida och få inspiration av tidigare handledningar:

www.dalateatern.se/barn-unga/verktyslada-for-pedagoger

DALATEATERN

Pelikanen

Strindbergs *Pelikanen* från 1907 kretsar kring en familjs liv och öden. Fadern i familjen har nyligen avlidit, kvar finns modern och hennes två vuxna barn. Under den välbärgade fasaden finns hemligheter, girighet och destruktiva relationer.

Titeln

Pelikanen är en fågel med en speciell näbb. På Strindbergs tid förekom den som en symbol för en uppoffrande moder som till och med diade sina ungar med eget blod, alltså gav allt för sina barn. Strindberg vrider på begreppet, mamman i familjen ser sig själv som en pelikan men barnens upplevelse är en annan.

Karaktärerna

Grafisk form: Titti Lorentzson/Foto: Per Eriksson

Från vänster: Dottern Gerda, sonen Fredrik, mamman Elise, tjänarinnan Margret och mågen Axel.

Övningar

1. "Jag minns..." - runda

Samla gruppen på stolar i en ring, låt var och en får säga något de minns från föreställningen, till exempel en karaktär, något som sades, ett föremål som fanns på scenen. Var och en säger bara en sak de minns, och uppmuntra gärna gruppen att säga olika saker för att få syn på hur många olika intryck och minnesbilder en föreställning faktiskt kan ge.

- Till klasser som haft förarbete: Hur hänger det vi gjorde i klassrummet ihop med föreställningen?
- Till cirkeldeltagare som läst manus innan: Hur var det att se föreställningen efter att ha läst manus?

2. Vad minns vi från föreställningen – gestalta i statyer

Skjut undan bord och stolar så att det finns gott om golvyta att använda. Dela in gruppen i smågrupper om cirka fem personer. Respektive grupp ska välja tre viktiga händelser i föreställningen och sammanfatta dessa i tre meningar. Utgå från de här tre rubrikerna:

- Först så... (vad det på det här sättet)
- Men sen... (så hände det här som på något sätt förändrade situationen, alltså en vändpunkt)
- Och då... (Blev det så här istället)

Grupperna ska sen med sina kroppar gestalta dessa tre moment i så kallade "statyer", det innebär att gruppen visar situationerna som "frusna" och ljudlösa bilder. En person i varje grupp får ansvar att vara "uppläsare" och läsa upp meningen som skrivits, alltså berätta vad respektive staty visar.

Presentera sen statyerna för varandra, en grupp i taget. Uppläsaren läser "först så..." och gruppen visar staty helt stilla i några sekunder, uppläsaren läser "men sen..." och gruppen visar nästa staty, uppläsaren läser "och då..." varpå gruppen visar sin sista staty. Tänk lite som en diavidsvisning!

Även om deltagarna inte är dramavana brukar den här övningen fungera bra. Ge dom hellre lite för kort än för lång tid för att undvika prestation. Påminn dom gärna om att de inte bara behöver gestalta människor. De kan också gestalta föremål som var viktiga i situationen, eller som kanske fanns i scenografin/på scen.

3. Hur det såg ut på scenen? – scenografi, rekvisita, ljus och ljud

Låt gruppen prata två och två eller i mindre grupp om vad de minns av scenografin/scenbilden.

- Vilka möbler fanns på scenen? (t.ex. stolar, chiffonjé, schäslong, kamin, gungstolen!)
- Hur såg det ut på väggarna? (Hur användes spetstyget?)
- Vilken rekvisita, vilka föremål använde skådespelarna? (t.ex. käpp, fotografi, brev mm)
- Varför tror ni att det satt uppstoppade djur på scenen? Vad tror ni dom symboliserar?
- Vad tänker ni om ljuset, hur användes det?
- Hur användes musik i föreställningen?
- Helhetsmässigt: Vad var det för känsla i den här familjens hus? I vilken tid utspelar det sig?

4. Varför? - karaktärernas motiv

Låt gruppen prata två och två eller i smågrupper om familjen och karaktärerna. Börja gärna med följande frågor:

- Vilka problem fanns i den här familjen?
- Vem var mest utsatt? Vem/vilka var egentligen "offer" i familjen?
- Vem utsatte? Fanns det någon som var skyldig?
- Vem hade kunnat hjälpa den här familjen?

Mamman – ont uppsåt eller en produkt av sin egen uppväxt?

- Vilket uppsåt har mamman? Varför undanhåller hon mat för sina barn osv?
- Andra kallar henne elak, men är hon det?
- Om mamman inte förstår att hon gjorde barnen illa, har hon ändå ansvar för sina handlingar?
- Finns det människor som rakt igenom är onda eller goda, eller är det en människas handlingar som är onda eller goda?

Mamman säger att hon haft en svår barndom, hon fräser åt sin dotter Gerda *att skyll inte på mig så ska inte heller jag skylla på mina föräldrar som skyller på sina.*

- Om mamman själv har blivit utsatt av sina föräldrar, är inte hon också ett offer då?
- Hur mycket påverkas människor av sin barndom och bakgrund? Om man har blivit illa behandlad kommer man då "automatiskt" att hämnas genom att vara elak mot andra, eller kan man göra på andra sätt?
- Hur var det med mammans relation med Gerdas man Axel? Var det mamman som "tog" honom från Gerda eller hade Axel egna motiv? Försökte han utnyttja mamman på något sätt?
- Vad känner mamman för sina barn? För Axel? För pappan?
- Hur tror ni mamman mådde?

Pappan – död men fortfarande närvarande?

- Vilken roll hade pappan i familjen innan han dog? Sonen Fredrik försvarar honom och säger att han var den verkliga pelikanen som offrade sig för sina barn, stämmer det? Vad tror ni?
- Mamman säger att gungstolen rör sig. Finns pappan kvar på något sätt i huset?

Tjänarinnan Margret – åskådare?

Tjänarinnan Margret har jobbat länge i familjen och sett och hört hur det varit.

- Vilket ansvar har hon för situationen? Hade hon kunnat ingripa och hjälpa barnen? Eller hjälpa mamman?
- Blir man medskyldig om man inte ingriper?
- Varför ingriper vi inte när vi ser, hör eller misstänker att någon far illa?

5. Hur slutade det?

I slutet av föreställningen kommer ett drastiskt ljusmoment där publiken bländas av en slags helljus. När ljuset sen återgår till "normalt" så är mamman borta. Vad hände? Det hintas om att hon hoppat ut genom fönstret. Vad tänkte ni?

- Om hon hoppade ut genom fönstret, hur tror du hon tänkte då?
- Varför lämnade hon sina barn?

Och hur slutade föreställningen? Hur tolkade du det? Var det en brand eller något annat? Var det en olycka eller var det någon som tände på? I så fall vem och varför?

6. Listorna – normer kring föräldraegenskaper

Material: Penna och papper, dela in gruppen tre och tre.

Låt grupperna göra två listor utifrån följande rubriker:

- Vilka egenskaper *anses* vara bra att ha som förälder?
- Vilka egenskaper *anses* vara dåliga att ha som förälder?

Ge cirka fem till tio minuter till detta, låt de skriva ner allt de kommer på. Om det behövs, ge gruppen hjälp att fördela tiden så de hinner med båda listorna.

Presentera sen i helgrupp listorna och prata om egenskaperna. Till exempel utifrån följande frågor:

- Varifrån kommer dom här normerna och idéerna om bra/dåliga föräldraegenskaper?
- Värderas egenskaperna olika om det är en mamma eller en pappa som det gäller?
- Har normerna förändrats under tid? (Hur var det på Strindbergs tid tror ni?)

Värderingsövningar om tematiken

Det kan vara känsligt att prata om familj, du känner dina deltagare bäst, så välj frågor du tror kan fungera. Använd gärna pjäsens karaktärer för att distansera er från deltagarnas privata erfarenheter, så att det inte blir utsättande för någon.

7. Familjesallad – uppvärmning till värderingsövning

Övningen "familjesallad" (fruktsallad) passar bra att göra som en uppvärmning inför värderingsövningen.

Sitt på stolar i en ring. Fungerar bra i ett klassrum om man skjuter undan bord.

Deltagarna sitter på varsin stol i en cirkel, du som ledare har ingen stol utan står i mitten av cirkeln. Dela in klassen i tre grupper efter karaktärerna i föreställningen, alltså: Mamman, Fredrik, Gerda. Dela in deltagarna så att alla tillhör en av dessa grupper. Deltagarna ska sen byta plats med varandra, och du som ledare börjar med att stå i mitten av cirkeln och ropa ut: till exempel "alla mammor byter plats. Alla de som blivit tilldelade "mamman" ska då byta plats med varandra och du som är i mitten ska försöka ta en ledig stol. Den som inte hinner få en stol hamnar i mitten och blir ny utropare som på samma sätt ska försöka ta en stol. Du kan efter en stund också introducera möjligheten att använda "familjesallad" som utrop, och då ska alla byta plats med varandra, vilket brukar höja energin ytterligare i rummet. Avbryt när ni lekt en liten stund, när eleverna känns uppvärmda.

8. Heta stolen – värderingsövning

Alla sitter i en ring på en varsin stol. En extra stol står i ringen. Den som leder övningarna kan sitta med i ringen och läsa upp påståenden, men du deltar inte i själva övningen. Om eleverna håller med om påståendet så reser de sig och byter stol. Håller de inte med sitter de kvar. Därefter frågar ledaren några av de som reste sig hur de tänkte och därefter några av de som satt kvar hur de tänkte. Det är upp till ledaren att bestämma hur många som får ordet och om det ska bli en större diskussion eller inte. Gå sedan vidare med ett nytt påstående. Det finns inga rätt eller fel, alla har rätt att säga och tycka som de gör. Säg detta till eleverna innan ni börjar!

Det viktiga är följdfrågorna! Uppmuntra gärna deltagarna att motivera sitt val och förklara hur de tänkte. *Varför? Hur? Är det alltid så?*

Börja gärna med några uppvärmningspåståenden:

- Det är gott med pizza
- Dalarna är en bra plats att bo på

Påståenden – välj de du tycker passar din grupp!

- Föräldrar vet vad som är bäst för deras barn
- Familjen är viktigare än vänner
- Det finns konflikter i alla familjer
- Det finns hemligheter i alla familjer
- Det är okej att som förälder läsa sitt barns dagbok
- Föräldrar har rätt att veta allt om sina barn
- Barn har rätt att veta allt om sina föräldrar
- Det är viktigt att ha någon att se upp till
- Det är viktigt att ens föräldrar tycker om ens kompisar
- Familjemedlemmar har ett ansvar att ta hand om varandra
- Vi fortsätter alltid vara barn i förhållande till våra föräldrar
- Samhället har ett ansvar att hjälpa föräldrar som inte kan ta hand om sina barn
- Det är okej att hämnas om någon gjort något elakt
- Vissa saker kan man inte förlåta
- Om sanningen gör någon illa är det bättre att ljuga
- Ljuga är något man lär sig
- Vissa människor föds onda
- Alla människor kan göra onda saker
- Det finns saker som man inte kan förlåta

Tips, med liknande tematik:

The Act – serie HBO

Arv och miljö – bok av Vigdis Hjort

Ikaros – sångtext av Björn Afzelius